

Firingsfoss og Skotfoss. Årsskrift Solum Historielag 1955 forfatter Einar Dagsrud Åfoss

Det var sein høstflom i 1881. Dammen ved Firingsfoss var stengt. Vannet steig temmelig fort, og ordre om å trekke dammen kom for seint, fortelles det. Tre slusevoktere og en hjelpesluser tok til å trekke dammen. Da de antok at vannet vilde stige ytterligere, ble damnålene båret inn i skihuset. Hjelpesluser Gullik Gulliksen var gått inn i skihuset med en vending nåler. Da han kom ut igjen, var dammen tatt av flommen, og de tre slusevokterne omkom. - Det var 27. november 1881. De omkomne, som alle var familieforsørgere, var følgende: Andreas Gulliksen, 29 år (bror av Gullik Gulliksen), Iver Iversen Røråsen, 34 år og Anders Thorsen, 39 år. Alle tre budde i kanalens hus på Løveid, og en kan lett tenke seg hva sorg det ble på Løveid da. Gullik Gulliksen og Anders Thorsens bror, Halvor Thorsen, var seinere slusevoktere ved Løveidkanalen i mange år. Det var nok såre minner som kom på dem hver gang de skulle på dammen og sette eller trekke nåler. Der hadde de begge mistet en kjær bror. Det var kanalens folk som hadde med å passe på reguleringen av vannstanden i Norsjø. De hadde også vedlikeholdet av damanlegget ved Firingsfossen. I de seinere år har visstnok Union Co. vært med på å bære en del av utgiftene til dette. Men etter den siste oppdemningen av Norsjø er ikke Firingsfossen mer.

Uendelig lenge har store vannmasser fra Norsjøvassdraget fart ut ved Firingsfoss og Skotfoss. Hvor mange menneskeliv strømmen og fossen har tatt, vet vi ikke. De gamle kirkebøkene kan nok fortelle oss noe om det. Men fossen har nok også krevd sine offer lenger tilbake i tida, - før kirkebøkene tid.

Fra hundreårsskiftet og fram til vål' tid har 4 menn og 1 kvinne endt sitt liv i disse fossene. Noen er blitt funnet igjen, men andre tok fossen og gjemte dem for all tid. Det hendte også at folk berget livet om de gikk på fossen, og andre kunne være nær ved å bli tatt av den sterke strømmen, men fikk berget seg i land på en eller annen måte. Gamle folk har fortalt meg om noen slike tilfeller, og hva de fortalte, gjengir jeg her:

Lille-Hans kalte de han, og han arbeidet på Skotfoss i 1890-åra. Hans var ungkar og losjerte hos Dorthea Randberget. Hun hadde en toronings-pram. Denne lånte Lille-Hans en sommerkveld. Han skulle ut og fiske, men han kom for nær Firingsfossen ved Saglandet. Da røk en tollepinne, og prammen ble tatt av strømmen, og det bar mot fossen. Dammen var åpen, men over fossen er det ei bru av løse planker til støtte for damnålene. - Det så stygt ut for Lille-Hans, men han mistet ikke fatningen. Han kastet årene og stilte seg oppreist på den midterste tofta. Da prammen i sterk fart for ned mot fossen, satset han i det øyeblikk prammen var like foran dammen, hoppet til og kom seg velberget opp på dambrua.

Straks etter kanalen var åpna for trafikk, kom en mann fra Telemark roende med en større føringspram lastet med varer som han skulle til byen med. Han var visstnok lite kjent med strømforholdene ved Skotfoss. Det var mørk kveld da han kom til Suttervika. Der tok han feil -. I steden for å sette over til Omdalsøya tok han med strømmen ned Fosselva. Det bar ut Firingfossen med han, men han var heldig, for prammen kom inn i evja ved Randeberget. Der kom han seg i land, og fant fram til det eneste huset som lå på Randeberget den gang. Han kom seg inn der, men han var atskillig oppskaket etter farten ut fossen.

En varm sommerdag i 1890-åra var en liten gutt ute og rodde på bukta ved Tangen. Han ble søvnnig i det varme været, og han la seg til å hvile i prammen, og snart sov han, mens en svak bris fra sør dreiv prammen mot fossen. Men gutten var heldig, for Søren Åfoss fikk se prammen drive utover, og da han visste at gutten var ombord i den, var han ikke sein om å få tak i en pram og ro ut etter gutten. Han fikk vekket han og fikk han over i sin pram, og med guttens pram på slep kom de seg inn til Tangen. Men - ett minutt seinere, så fortelles det - så hadde det vært for seint.

Dette hendte i 1920-åra. Skotfos Bruk har kappsag på Holmen på Randeberget. Der blir

tømmeret kappet til slipekubb og derfra sendt videre til sliperiet. Tømmer med råte, som ikke egnet seg til sliping, ble også kappet. Men råtekubb ble skilt ut og lastet i ferjer og lektere for å bli sendt til Union Bruk i Skien. - En mann som arbeidet ved Skotfos Bruk, skulle en gang flytte ei slik ferje ved Holmen, men han kom for langt ut. Strømmen tok ferja, og det bar ut fossen med mannen ombord. Heldigvis så ble evja ved Randeberget redningen også denne gangen. Ferja dreiv inn der, og der kom mannen seg i land. Ferja ble seinere trukket oppover igjen, og havnet vel der den skulle -.